

Τα επίθετα και τα παραθετικά τους

Θεωρία

Μέρος 1ο

ΣΤΑΘΗΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Επίθετα

Ορισμός έννοιας

Ετυμολογικά ο όρος "επίθετο" προέρχεται από τη πρόθεση **επί** και το ρήμα **τίθημι**, δηλώνει δηλαδή το μέρος του λόγου το οποίο μπαίνει δίπλα, προσκολλάται (δες και τις λέξεις **επίθημα**, **ανάθημα**), προσδιορίζει ή αναφέρεται σε ένα άλλο μέρος του λόγου, συνήθως σε ένα ουσιαστικό και του αποδίδει την ποιότητά του ή την ιδιότητά του. π.χ. ο **σοφός Σωκράτης**, ο όρος σοφός (επίθετο) **επί-τίθεται** τοποθετείται δηλαδή δίπλα ή πάνω στον όρο Σωκράτης. Έτσι το συγκεκριμένο επίθετο **αποδίδει στον Σωκράτη την ιδιότητα της σοφίας.**

Οι βαθμοί των
επιθέτων είναι τρεις:
θετικός, συγκριτικός,
...

Α) θετικός βαθμός, κατά τον οποίο το επίθετο φανερώνει απλώς την ιδιότητα ή την ποιότητα του προσδιοριζόμενου όρου. Η «ποσότητα» της ιδιότητας, ή το εύρος και το βάθος της ποιότητας του επιθέτου βρίσκονται σε τέτοια επίπεδα, ώστε να είναι εμφανείς και αναγνωρίσιμες. π.χ. ο **τολμηρός** άνήρ. Στον συγκεκριμένο άνδρα ανιχνεύονται στοιχεία τόλμης σε τέτοιο βαθμό, ώστε αυτός να ξεχωρίζει όχι μόνο από το δειλό αλλά και από κάποιον που είναι κατά κάποιο τρόπο ουδέτερος ως προς το στοιχείο της τόλμης.

Δίπλα στο θετικό βαθμό (παρα- θετικά) εντοπίζονται και άλλες δυο μορφές (βαθμοί), ο συγκριτικός (συγκρίνει ποσότητες ιδιοτήτων ή εύρος ποιοτήτων) και ο υπερθετικός (δηλώνει ποσότητα ή ποιότητα μέγιστη σε σχέση με τον θετικό), που αποκαλούνται και παραθετικά του επιθέτου.

B) συγκριτικός βαθμός. Στο βαθμό αυτό συγκρίνονται κάποιοι όροι ή κάποια μεγέθη σε σχέση με κάποια ιδιότητα ή ποιότητα. κατά τον οποίο το επίθετο φανερώνει ότι ο προσδιοριζόμενος όρος έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα σε βαθμό ανώτερο συγκριτικά προς έναν άλλο όρο ή και ένα σύνολο, π.χ. οὗτός ἐστι **δικαιότερος** ἐκείνου - χρυσὸς **κρείσσω** πολλῶν χρημάτων.

Γ) υπερθετικός βαθμός, κατά τον οποίο το επίθετο φανερώνει ότι ο προσδιοριζόμενος όρος έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα σε βαθμό ανώτερο από όλα τα άλλα και διακρίνεται σε:

α) σχετικό υπερθετικό, (ο προσδιοριζόμενος όρος έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα στον μεγαλύτερο βαθμό συγκριτικά προς όλα τα άλλα του ίδιου είδους μαζί),
π.χ. Αριστείδης ἦν **δικαιότατος πάντων τῶν Ἀθηναίων**.

β) απόλυτο υπερθετικό, (ο προσδιοριζόμενος όρος έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα στον ανώτατο βαθμό, χωρίς να γίνεται σύγκριση προς άλλα),
π.χ. **οὗτός ἐστι δικαιότατος**.

Επίθετα αρχαίας ελληνικής

Δευτερόκλιτα

Τριτόκλιτα

τριγενή και
τρικατάληκτα

τριγενή και
δικατάληκτα

τριγενή και
τρικατάληκτα

τριγενή και
δικατάληκτα

τριγενή και
μονοκατάληκτα

+

Σχηματισμός παραθετικών

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Τα παραθετικά των επιθέτων σχηματίζονται είτε μονολεκτικά, είτε περιφραστικά.

ΚΑΝΟΝΙΚΟΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΩΝ

Τα μονολεκτικά παραθετικά των επιθέτων σχηματίζονται κανονικά προσθέτοντας στο θέμα του θετικού βαθμού του αρσενικού γένους τις παραθετικές καταλήξεις.

Οι πιο συνηθισμένες είναι:

για το συγκριτικό βαθμό:	-τερος, -τέρα, -τερον
για τον υπερθετικό βαθμό:	-τατος, -τάτη, -τατον

Ἔτσι σχηματίζουν τα παραθετικά τους τα:

- α) δευτερόκλιτα, τριγεννή και τρικατάληκτα,
π.χ. **πτωχός-ή-όν**, -πτωχό-τερος, πτωχο-τέρα, πτωχό-τερον- πτωχό-τατος, πτωχο-τάτη, πτωχό-τατον
- β) τριτόκλιτα, τριγεννή και τρικατάληκτα ή δικατάληκτα,
π.χ. **βαρὺς-εἶα-ύ** -βαρὺ-τερος, βαρου-τέρα, βαρὺ-τερον-βαρὺ-τατος, βαρου-τάτη, βαρὺ-τατον
- ἀληθής-ἡς-ές** -ἀληθέσ-τερος, ἀληθεσ-τέρα, ἀληθέσ-τερον-ἀληθέσ-τατος, ἀληθεσ-τάτη, ἀληθέσ-τατον
- μέλας-αινα-αν** -μελάν-τερος, μελαν-τέρα, μελάν-τερον-μελάν-τατος, μελαν-τάτη, μελάν-τατον
- χαρίεις-εσσα-εν** -χαριέσ-τερος, χαριεσ-τέρα, χαριέσ-τερον-

-ότερος/-ότατος ή

1. Αν πριν την κατάληξη υπάρχει μακρόχρονη (η, ω, ου, ει, αι, οι, ευ, αυ) π.χ. ξηρός, ξηρό-τερος, ξηρό-τατος γενναίος, γενναιό-τερος, γενναιό-τατος

2. αν προηγείται συλλαβή θέσει μακρά π.χ. θερμός, θερμό-τερος, θερμό-τατος ένδοξος, ένδοξό-τερος, ένδοξό-τατος

3. όσα έχουν ως δεύτερο συνθετικό τις λέξεις: θυμός, κῦρος, λύπη, νίκη, τιμή, κίνδυνος, ψυχή π.χ. ἔγκυρος

4. τα επίθετα: άνιαρός, ισχυρός, ψιλός, πρᾶος, λιτός, φλύαρος

-ώτερος/-ώτατος;

Αν πριν την κατάληξη υπάρχει βραχύχρονη (ε, ο) συλλαβή: π.χ. νέος, νεώ-τερος, νεώ-τατος σοφός, σοφώ-τερος, σοφώ-τατος

2. όσα λήγουν σε: -ιος, -ιμος, -ικος, ινος. π.χ. δόκιμος, τίμιος, πλούσιος, βασιλικός, χρήσιμος

3. όσα λήγουν σε: -ακος, -αλος, -αμος, -ανος, -αρος, -ατος. (πλην άνιαρός, φλύαρος) π.χ. πιθανός

4. όσα λήγουν σε: -υρος, -χος, π.χ. ἤσυχος, γλαφυρός (πλην ισχυρός)

σώφρων, -ων, -ον	σωφρον-έσ-τερος, σωφρον-εσ-τέρα, σωφρον-έσ-τερον	σωφρον-έσ-τατος, σωφρον-εσ-τάτη, σωφρον-έσ-τατον
εὐσεβής, -ής, -ές ◻	εὐσεβέσ-τερος, εὐσεβεσ-τέρα, εὐσεβέσ-τερον	εὐσεβέσ-τατος, εὐσεβεσ-τάτη, εὐσεβέσ-τατον
εὐδαίμων, -ων, -ον ◻	εὐδαιμον-έσ-τερος, εὐδαιμον-εσ-τέρα, εὐδαιμον-έσ-τερον	εὐδαιμον-έσ-τατος, εὐδαιμον-εσ-τάτη, εὐδαιμον-έσ-τατον
πένης	πεν-έσ-τερος, πεν-εσ-τέρα, πεν-έσ-τερον	πεν-έσ-τατος, πεν-εσ-τάτη, πεν-έσ-τατον

-ούστερος- α-ον
-ούστατος-η-ον

+

άπλοῦς, -ῆ,-οῦν

άπλ-ούστερος,
άπλ-ουστέρα,
άπλ-ούστερον

άπλ-ούστατος,
άπλ-ουστάτη,
άπλ-ούστατον

εὐνους, -η,-ουν

εὐν-ούστερος,
εὐν-ουστέρα,
εὐν-ούστερον

εὐν-ούστατος,
εὐν-ουστάτη,
εὐν-ούστατον

-ίστερος-α-ον
-ίστατος-η-ον

ἄρπαξ

ἄρπαγ-ίς-τερος,
ἄρπαγ-ίς-τέρα,
ἄρπαγ-ίς-τερον

ἄρπαγ-ίς-τατος,
ἄρπαγ-ίς-τάτη,
ἄρπαγ-ίς-τατον

βλάξ

βλακ-ίς-τερος,
βλακ-ίς-τέρα,
βλακ-ίς-τερον

βλακ-ίς-τατος,
βλακ-ίς-τάτη,
βλακ-ίς-τατον

λάλος

λαλ-ίς-τερος,
λαλ-ίς-τέρα,
λαλ-ίς-τερον

λαλ-ίς-τατος,
λαλ-ίς-τάτη,
λαλ-ίς-τατον

κλέπτης

κλεπτ-ίς-τερος,
κλεπτ-ίς-τέρα,
κλεπτ-ίς-τερον

κλεπτ-ίς-τατος,
κλεπτ-ίς-τάτη,
κλεπτ-ίς-τατον

πλεονέκτης

πλεονεκτ-ίς-τερος,
πλεονεκτ-ίς-τέρα,
πλεονεκτ-ίς-τερον

πλεονεκτ-ίς-τατος,
πλεονεκτ-ίς-τάτη,
πλεονεκτ-ίς-τατον